

**Hyvinkää
Kytäjän kartanon
ranta-asemakaava-alueen
ja
Kytäjän kartanokeskuksen
asemakaava-alueen
muinaisjäännösinventointi
2015**

Timo Jussila

Tilaja: Seppo Lamppu tmi

Sisältö

Perustiedot	2
Yleiskartat ja vanhat kartat	3
Inventointi	6
Kartanon alue	7
Kartat	11
Koekuopat:.....	12
Ranta-asemakaava-alue.....	16

Kansikuva: Kytäjän kartanon päärakennuksen itäpuolista puistoa.

Perustiedot

Alue: Hyvinkään Kytäjän kartanon ranta-asemakaavan selvitysalue Kytäjänjärven pohjoisrannalla, kartanosta länteen sekä Kartanon asemakaava-alue kartanon päärakennuksen ympärillä ja itäpuolella.

Tarkoitus: Selvittää sijaitseeko kaava-alueilla kiinteitä muinaisjäännöksiä.

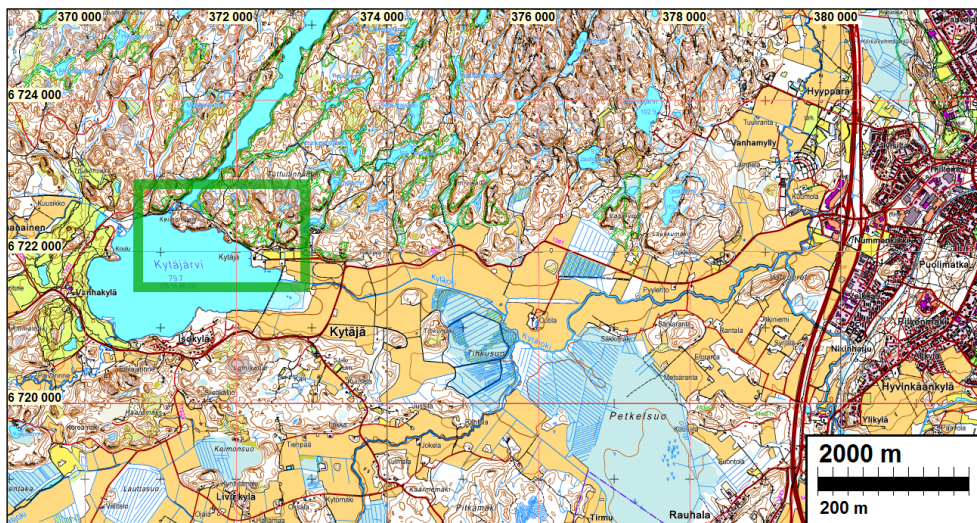
Työaika: maastotyö 22.4.2015

Kustantaja: Seppo Lamppu tmi

Tekijät: Mikroliitti Oy, Timo Jussila.

Aiemmat tutkimukset: Bilund ja Seitsonen 2001, Hyvinkään perusinventointi. Ulrika Rosendahl Hyvinkää Kytäjä Isokylä, hylätyn kylätonttialueen inventointi 2003. Kummatkaan em. inventoinnit eivät käsitelleet suoraan nyt inventoitua aluetta, mutta aivan lähi-alueita kylläkin ja niissä on yleistietoa alueesta.

Tulokset: Tutkimusalueilta ei tunnettu ennestään kiinteitä muinaisjäännöksiä. Rantakaava alueelta ei löytynyt muinaisjäännöksiä. Alueella on rakennuksen perustoja jotka ovat 1800-l lopulta - 1900-luvulta eikä niitä katsottu muinaisjäännöksiksi. Kartanon alueella todettiin nykyisen (purettavan) päärakennuksen eteläpuolella merkkejä maan alaisista rakenteiden jäännöksistä. Kartanon eteläpuolinen alue merkittiin alustavasti muinaisjäännökseksi. Muualla Kartanon asemakaava-alueella ei havaittu merkkejä kiinteistä muinaisjäännöksistä.

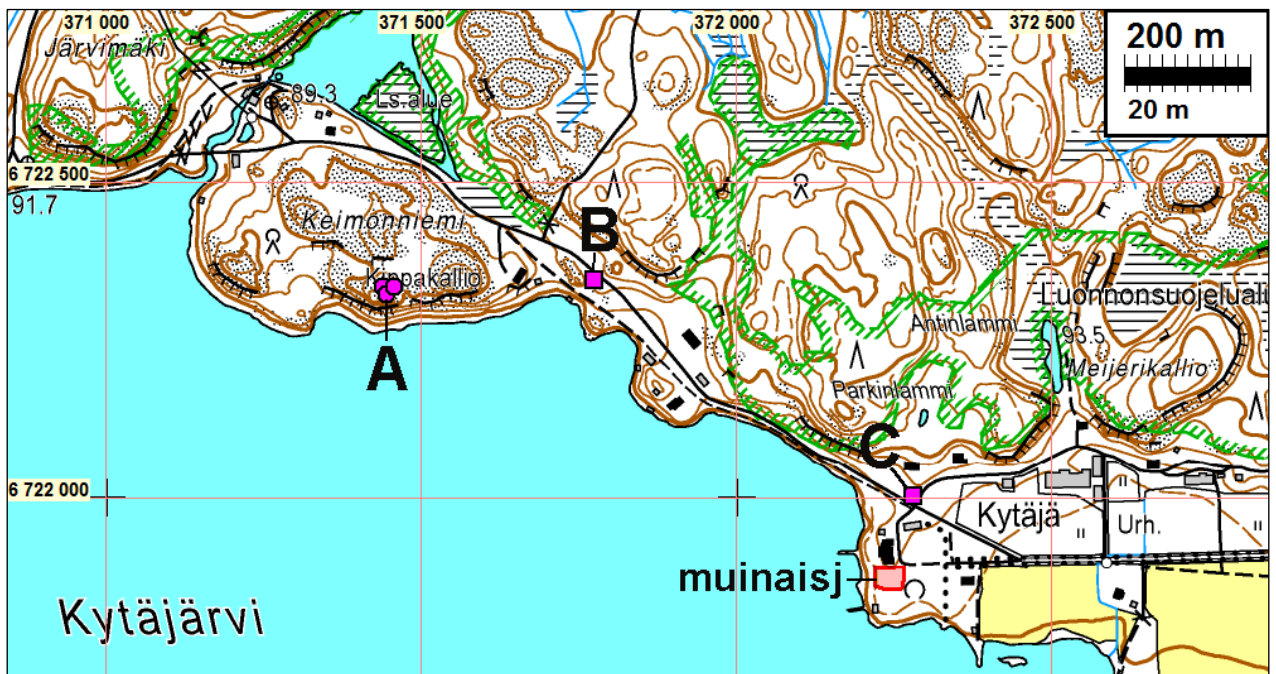
Tutkimusalue vihreän suorakaiteen sisällä. Vas vt.3 ja Hyvinkään keskustaa

Selityksiä: Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa (Euref). Maastokartat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta talvella v. 2015 ellei toisin mainittu. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat digitaalisia. Valokuvat ovat talletettu Mikroliitti Oy:n serverillä.

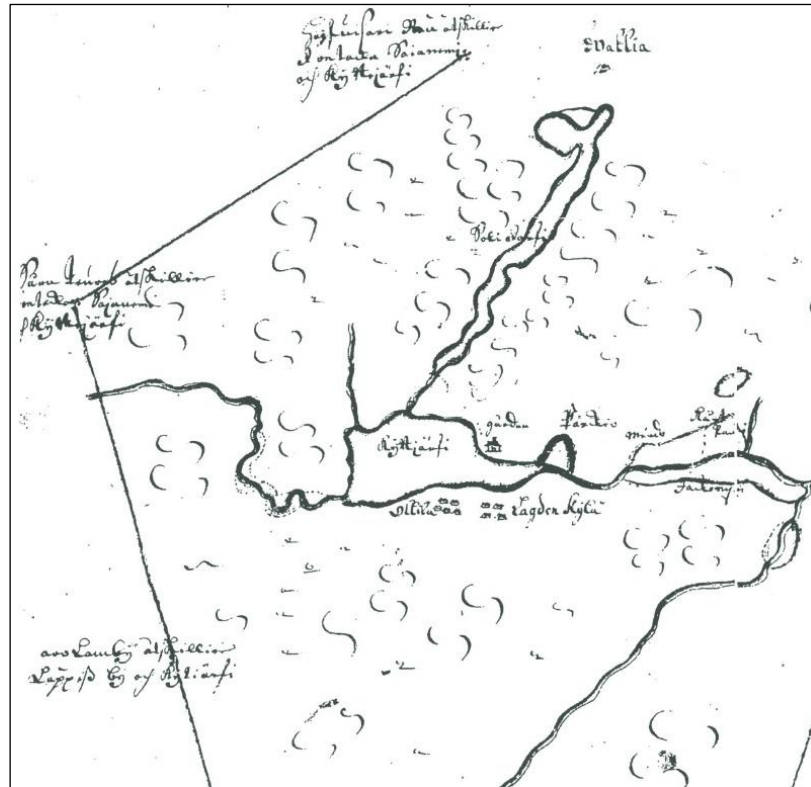
Yleiskartat ja vanhat kartat

Punaisella ranta-asemakaavan selvitysalueen rajaus ja sinisellä kartanon asemakaava-alueen rajaus

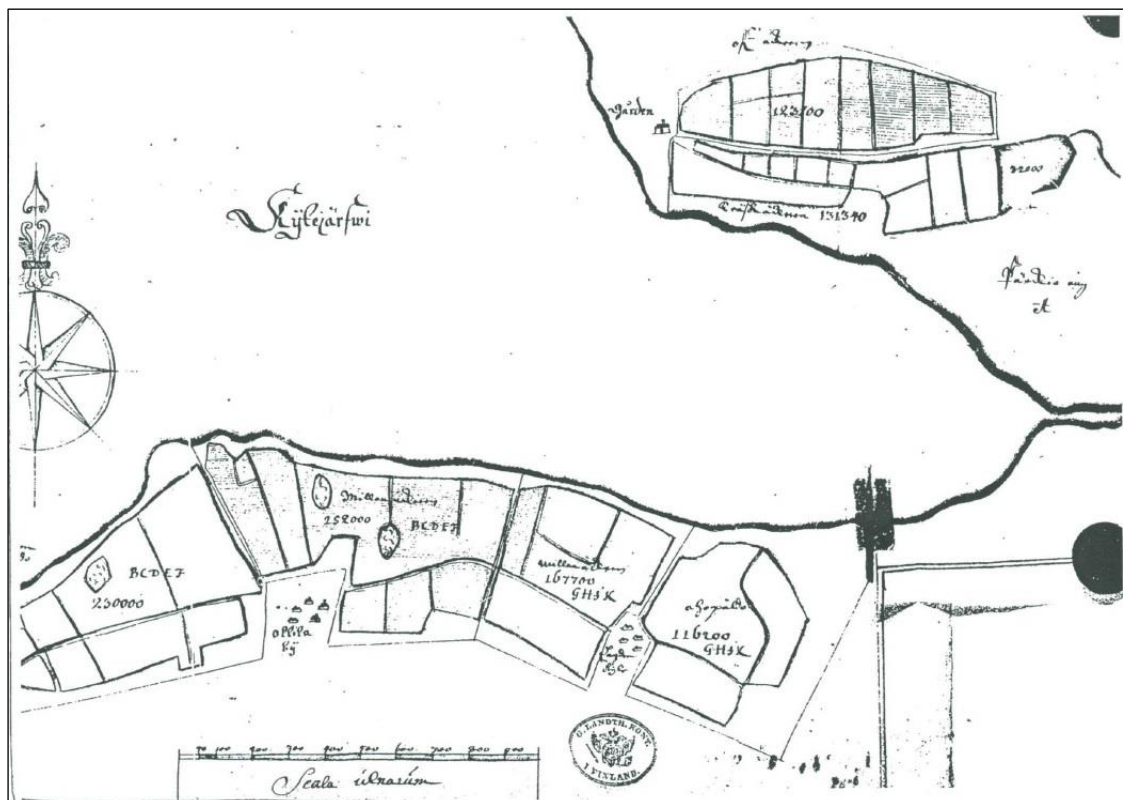

Havainnot A-C, rakennuksen perustoja, ne eivät ole muinaisjännöksiä.
Kartanon päärakennuksen eteläpuolella alustavasti muinaisjännökseksi luokiteltu alue punaisella

Kytjä 1709

Lähde: Ulrika Rosendahl 2003: Hyvinkää Kytjä Isokylä Hylätyn kyläonttialueen inventointi. Liite 1. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Kytjä 1709. Kartano keskellä ylälaidassa

Lähde: Ulrika Rosendahl 2003: Hyvinkää Kytjä Isokylä Hylätyn kyläonttialueen inventointi. Liite 1. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Kytäjä 1763. Kartano keskellä ylälaidassa. Järveen pohjoisesta laskevan joen suuhun on merkitty mylly. *Lähde:* Ulrika Rosendahl 2003: Hyvinkää Kytäjä Isokylä Hylätyn kyläntonttialueen inventointi. Liite 1. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Ote ns. kuninkaankartastosta. Kartanon rakennukset vahvistettu päälle punaisella. Jokisuussa "saha ja jauhomylly"

Ote Hyvinkään pitäjänkartasta 1840-luvulta. Rautatie on piirretty päälle myöhemmin.

Ote ns. senaatinkartasta v. 1873. Rata on piirretty päälle myöhemmin.

Ote peruskartasta v.- 1956.

Inventointi

Kytäjän kartanon päärakennuksen itäpuoliselle alueelle ollaan laatimassa asemakaavaa. Samaan aikaan on tekeillä ranta-asemakaava kartanon itäpuoliselle ranta-alueelle. Kaavakonsultti Seppo Lamppu tmi tilasi em. kaava-alueiden muinaisjäännösinventoinnin Mikroliitti Oy:ltä. Kumpikin kaava-alue inventoitiin maastossa 22.4.2015, työn kannalta erinomaisissa olosuhteissa.

Kytäjän mailta on löydetty v. 1920 kivikautinen kourutaltoa (KM 7809:2, mjrek 1000003752). Sen tarkka löytöpaikka ei ole tiedossa. Kytäjärvi (n. 80 m mpy.) laskee Kytäjoen kautta itään Vantaanjokeen. Järven eteläpuolella olevan ja Kytäjänjokeen yhtyvän Keihäsojan alueelta tunnetaan kivikautisia asuinpaikkoja n. 82,5 - 85 m korkeustasoilla (alarajat). Alueella on ajateltu ol-

leen muinaisjärvi. Kytjärven rannoilla en tavannut tutkimusalueella muinaisia rantamuodostumia nykyisen vedentason yläpuolella mutta itäosassa peltoalueella on rannassa topografiaa jonka voisi ajatella johtuvan siitä, että vesi olisi ollut hivenen (0,5-1 m) nykyistä ylempänä. Ainakin tulvavedet ovat ulottuneet n. 81 m tasoille koska rautatien historiassa mainitaan että kevättulvien aikaan vesi miltei ulottui radalle. On oletettava, että em. Keihäsjoen muinaisjärvi ei ole ulottunut Kytäjän alueelle ja että Kytjärven rannoilla mahdollisesti sijaitsevat rantasidonaiset muinaisjäännökset sijaitsisivat nykyisen rannan tuntumassa n. 80-82 m korkeustasoilla. Muinainen Itämeri ei ole ulottunut Kytjärveen Baltian jääjärvivaiheen jälkeen.

Alueen halki on kulkenut Hyvinkää-Karkkila kapearaiteinen rautatie, joka on purettu. Ratapohja on monin paikoin edelleen olemassa. Kapearaiteinen rautatie Hyvinkäältä Kytäjän kartanolle valmistui v. 1907. Rataa jatkettiin v.1911 Kytäjältä Karkkilaan ja se valmistui kokonaisuudessaan v. 1912. Liikennöinti radalla lopetettiin v. 1967 ja rata purettiin (lähde: Wikipedia).

Kartanon itäpuolella vanha rata on hävitetty pohjia myöten ja raivattu pelloksi, jossa se erottuu heti kartanonpuiston itäpuolella matalana törmänä. Kartanosta länsi-luoteeseen ratapohja on edelleen jäljellä tien ja rannan välillä, penkereineen ja maaleikkauksineen. Museoviraston ohjeiden mukaan pää ratojen vanhimmat rakenteet 1860-70 luvuilta (kuten kipinäaidat) ovat muinaisjäännöksiä. Käytöstä pois jääneiden yksityisten kapearaiteisten rautateiden vanhimpia rakenteita *on mahdollista* pitää muinaisjäännöksinä (Niukkanen 2009, s. 98, Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset, tunnistaminen ja suojelu). Kyseistä Hyvinkää-Karkkila rataa ei kuitenkaan voi pitää ”vanhana”, se on rakennettu ja ollut käytössä vain 1900-luvulla ja siten se ei täytä muinaisjäännöksen yleisiä kriteereitä. Ratalinja ja sen maarakenteet ovat kuitenkin tutkimusalueella, kartanosta itään varsin hyvin säilyneitä ja näyttäviä.

Kartanon alue

Kytjärven kylä koostui 1500-luvulla kolmesta Kytjärven rannalle muodostuneista taloryhmistä. Lahdessa oli 4 taloa, Ollilassa samoin 4 ja Niemessä 3 taloa eli yhteensä 11 taloa. Kylä oli rälssinä 1530 -luvun alusta alkaen Tott –suvulla. Kytäjän kartanon, ruotsiksi Näs (tai Näs) gård, perusti sotamarsalkka Åke Henrikinpoika Tott vuonna 1634. (Kalevi Lahtela. Maanomistuksesta Nurmijärvellä, <http://www.visido.fi/NRJsuku/talomuutokset.htm>). Ollila ja Lahti sijaitsevat v. 1709 kartan mukaan Kytjärven eteläpuolella. On oletettava, että kartano (Näs) perustettiin ”Niemen” taloryhmän tienoille.

Tottien jälkeen kartano on kuulunut Flemingin suvulle. Tuona aikana kartanoa hoitivat lampuodit – omistajat eivät kartanossa asuneet. Vuonna 1740 kartanon osti Gustaf Wulfcrona, joka tiettävästi myös asui kartanossa. Sittenkin kartano joutui Armfeltin suvulle, jolta sen osti Constantin Linder v. 1862. Nykyinen, huonoon kuntoon mennyt päärakennus rakennettiin v. 1878-1882 (kivijalassa vuosiluku 1882). Lindereitten aikana rakennettiin myös rautatie Hyvinkäältä Kytäjälle ja edelleen Karkkilaan. Vuonna 1928 kartano siirtyi Vähäkallion omistukseen yhdessä prof. Kaarlo Kairan kanssa ja v. 1932 kokonaan Vähäkallioille. Nykyisin kartanon omistaa Yrjö Laakkonen ja hänen lapsensa (lähde: Wikipedia).

Vanhan karttamateriaalin mukaan kartanon päärakennus on sijainnut aina niemen kärkialueella, missä nykyinenkin 1800-l lopulla rakennettu päärakennus. Niemen länsiranta on luontainen paikka rakennukselle. Länsirannalla on kapea pohjoisesta etelään kurottuva, matala harjanne. Maaperä laskee - hyvin loivasti - länsirannalta itään. Maaperä länsirannalla on hiekkaista ja soraista. Maaperä näyttää muuttuvan saveksiseksi (silttiä) jo muutaman kymmenen metrin päästä nykyisestä päärakennuksesta itään. Kartanon eteläpuolella maa laskee loivasti mutta on vielä kärjen alueella etelässä (saunan tasolla) karkeampaa kuin heti kärjen itäpuolella missä

maasto on hivenen alavampaa jossa pieni matala lahdeke. Päärakennuksen pohjoispuolella maasto edelleen hivenen nousee ja kauempana on jyrkkä rinne.

Luontainen kartanon sijaintipaikka on siis karkeampimaalajinen, ”tukevapohjaisempi” niemen länsiranta. Vanhojen karttojen mukaan voisi tulkita päärakennuksen sijainnen vuonna 1709 jokseenkin nykyisen kartanorakennuksen kohdilla. Myöhemmissä kartoissa ja erityisen selkeästi 1840-luvun pitäjänkartassa ja v. 1873 senaatinkartassa kartano on sijainnut nykyisen, 1878 - 1882 rakennetun päärakennuksen eteläpuolella.

Vanhaa asutuskerrostumaa voisi maaperässä todennäköisimmin sijaita alueella: länsirannasta n. 15 m itään törmälle ja siitä 50 m itään (rantaviivasta 60-70 m itään) levyisellä alueella nykyisen kartanorakennuksen pohjois- ja eteläpuolella, etelään n. saunarakennuksen tasalle.

Länsirantaa kiertää isoista lohkokivistä rakennettu kivimuuri, etelässä saunarakennuksen eteläpuolelle kaartuen. Sen ikä ei ole tiedossa, mutta kovin vanhalta se ei vaikuta – olettaisin sen olevan Linderin omistuksen aikainen. Kartanon länsi- ja eteläpuolella on puistoalue. Eteläranta on luonnontilainen kapealla alalla rantaviivan ja törmän välillä. Maaperä koko alueella on vähäkivistä, vain kartanon ”harjanteella” on isompia mukulakiviä. Itäosan pelto on maaperältään silttiä ja lähempänä rantaa kosteaa.

Koekuopissa (2) havaitsin kartanon eteläpuolella n. 25 m päässä multakerroksen alla tummaa kulttuurikerrosta, jossa tiiltä ja hiiltä. Koepistoissa lähempänä kartanorakennusta vaikutti olevan samankaltainen tilanne.

Hieman etelämpänä koekuopassa ei ollut mitään muuta kuin multakerros ja alla hienoa hiekkaa, jossa ei yhtään mitään löytöjä tai kulttuurikerrosta eikä kiviä. Kartanon itäpuolella oli koekuopissa pinnassa puutarhamulta (saveksinen) ja sen alla puhdas pohjamaa. Ilmeisesti puistoa perustettaessa tai myöhemmin kunnostettaessa alue on perusteellisesti ”siivottu” siellä mahdollisesti olleista maanalaisista kulttuurikerroksista. Kartanon eteläpuolella sen sijaan on maaperässä viitteitä vanhemmasta toiminnasta, syvemmillä mahdollisesti vanhimmastakin asutuksesta.

Kartanon pohjoispuolella maaperä on sekoittunutta ja paikoin selvästi täytemaata (soraa). Maaperä on kivikkoisen ja siinä nykyaikaiselta vaikuttavaa jätettä.

Kartanorakennuksen eteläpuolella on alue, jota on syytä ainakin alustavasti pitää muinaisjännöksenä. Siellä olevien jäänteiden suojeluarvon ja merkityksen määrittäminen vaatisi tarkempia tutkimuksia. Muualla kartanon ympäristön asemakaava-alueella ei ole merkkejä muinaisjännöksestä.

Kartanorakennuksen kivijalkaa jossa kiveen hakattu vuosiluku 1882

Kartanorakennuksen itäpuolta, etelään

Kaakkoispuolelta, rannan tuntumasta.

Niemen kärjestä saunan tasalta itään.

Eteläkärjestä pohjoiseen.

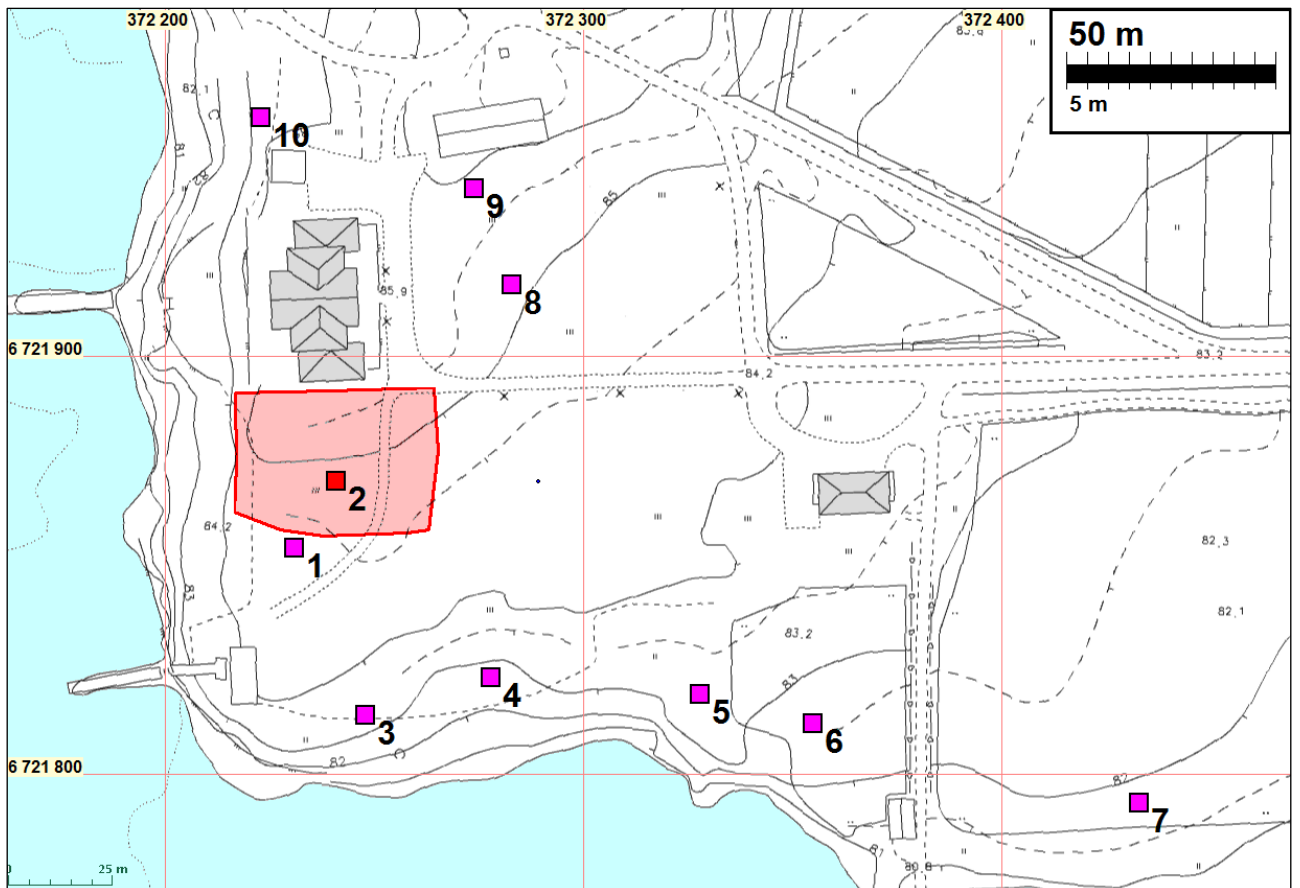
Länsirannan rantamuuria.
alla etelärannalta.

Peltoa kartanonpuiston itäpuolella.

Kartat

Koekuopat 1-10. Arvioitu ja alustava muinaisjäännösrajausta punaisella.

Koekuopat 1-10

Koekuopat:

1

N 6721854 E 372231

40 cm puutarhamultaa ja alla hienoa hiekkää. Ei mitään merkkejä vanhemmasta asutuksesta. Hiekka pohjalla puhdasta. Mullassa ei mitään vanhoille tonteille tyypillistä tavaraa kuten tiilenmuruja jne. Sain vaikutelman että paikalle olisi mahdollisesti tuotu hiekkää ja multaa, kenties puiston perustamisvaiheessa tai joskus sitä kunnostettaessa.

2

N 6721870 E 372241

Pinnassa multakerros, n. 20 cm syvyydeltä alkaen tiilenkappaleita ja kiviä, hiilenhippuja ja tummaa maata. Kivikko tiivis ja sen läpi en kaivanut.

3

N 6721814 E 372248

Siltimoreenia (lähes savea). Muokattu pinta 23 cm, alla puhdas maa.

4

N 6721823 E 372278

Sekoittunutta silttimaata yli 50 cm syvyyteen. Kivetöntä, pintaosissa muutama pieni tiilenmuru. Peltoa?

5 ja 6

5: N 6721819 E 372328

Peltoa, muokkauskerros 30 cm alla puhdas siltti (savi)
Ei mitään löytöjä

6: N 6721812 E 372355

Ei kuvaa, samanlainen kuin 5. Peltoa ja löydötön.
Kosteampi maaperä.

7

N 6721793 E 372433

Hiesua kyntökerros 50 cm alla puhdas, ei löytöjä.

8

N 6721917 E 372283

Hienoa silttiä - multaa 25 cm, sen alla puhdas siltti. Ei löytöjä.

9

N 6721940 E 372274

Hienoa silttiä - multaa 25 cm, sen alla puhdas siltti. Ei löytöjä.

10

N 6721957 E 372223

Ohut multakerros. Alla tiivistä soraa, tiiltä heti pinnasta, kivikkoa. Vaikutti modernilta. Ympärillä koepistoissa kivikkoista ja sekoittunutta maata.

Ranta-asemakaava-alue

Vanhoiden karttojen (1709-1840) perusteella alueella ei ole ollut asutusta tai rakennuksia ennen kuin 1800-luvun loppupuoliskolla. 1900-luvulla alueella on mm. kauppa ja huviloita. Alueen maasto on kallioista ja jyrkäpiirteistä rannat ovat jyrkkiä ja alava rantavyöhyke on kapea. Maaperä on kivikkoista moreenia.

Alueen itälaidalla on Suolijärven etelärantaa ja Suolijärvestä Kytäjärveen laskeva lyhyt jokiouma jonka yläpäässä koski. Korkeus ero koskessa on yli 8 m. Kynnyksenä koskessa on kallio-pohja. Koskessa on ollut mylly v. 1763 kartalla. Vuoden 1709 yleispiirteisessä kartassa myllyä ei ole merkitty. 1700-luvun lopun ns. kuninkaankartassa on paikalle merkitty mylly ja saha. Sahan lisäksi koskeen rakennettiin sähkölaitos 1900-l alussa (rakennusvuotta en selvittänyt).

Koskessa on kallio-pohja näkyvissä ja sitä reunustavat betonirakenteet. Kosken suussa on pato ja kohdalta on rautatie ylittänyt kosken. Koskessa ei mielestäni voi olla eikä ole jäljellä rakenteita nykyistä vanhemmasta, 1700-luvun tai aiemman myllystä ja sahasta. Joen rannoilla en havainnut mitään vanhoihin rakenteisiin viittaavaa.

Taustalla Kytäjän vanha mylly ja sähkölaitos

Betonirakenteita koskessa. Pohjoisesta kosken suulta.

Vanha mylly ja sähkölaitos etelästä.

Myllyn eteläpuolella, joen länsirannalla on kaivantoja, joissa reunat ja pohjat sepelirakenteisia. Kyseessä lienevät kalanviljelylaitoksen jäänteet (kuva alla)

A) Keimonnimen alue on jyrkkäpiirteistä, kivikkoista ja kallioista. Etelärannalla, korkean ranta-kallion (Kippakallio) takana olevalla tasanteella havaitsin pari pientä kivikasaa ja kiviraivion. Tarkemmassa tarkastelussa havaitsin yhden rökkiön kupeessa ruostuneen ämpärin jäänteet ja muitakin pientä modernin jätteen jäämiä. Kivistä raivatulla tasanteella ei ollut maaperässä podsolia. Millään vanhalla kartalla (mm. peruskartat 1956, 1965, 1979, 1987) ei paikalle ole merkitty mitään. Kyseessä on kuitenkin moderni raivio, mahdollisesti mökin tai majan sija tms. Kyseessä ei ole muinaisjäännös. Kartalla s. 3 kohde A (N 6722335 E 371439).

Pieni kiviröykkiö

Raivauskivikko

B) Keimonnimen länsipuolella, vanhan ratapohjan ja tien välillä on kallion takana tasanne jossa rakennuksen perusta. Vuoden 1873 kartalla on paikalle merkitty rakennus. Aiemmissa kartoissa paikalla ei ole mitään. Rakennusta ei ole enää v. 1956 kartalla. Rakennuksen perusta on kivijalka, uuninraunio ja betoniset ulkoportaat. Kyseessä ei ole muinaisjäänös. Kartalla s. 3 kohde B (N 6722345 E 371775).

C) Kytäjän kartanon pohjoispuolella, tien varressa sen pohjoispuolella, rinteessä olevalla pienellä tasanteella on rakennuksen perustan jäänteet. Vuoden 1956 ja 1965 kartoilla kohdalle on merkitty ulkorakennus. Aiemmissä kartoissa kohdalla ei ole mitään. Kyseessä ei ole muinaisjäänös. Kartalla s. 3 kohde C (N 6722004 E 372282)

Lopputulos inventoinnista on:

Rantakaavan selvitysalueella ei ole kiinteitä muinaisjäänöksiä.

7.6.2015

Timo Jussila